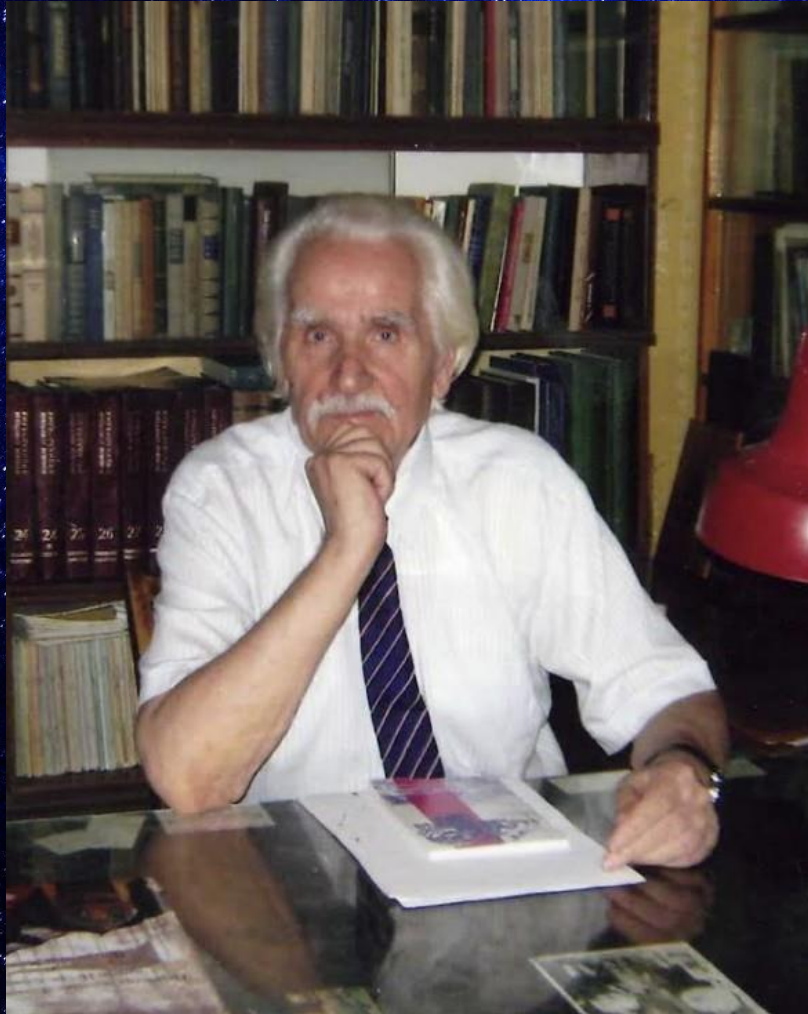

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ Г.С. СКОВОРОДИ
ПОЛТАВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В.Г. КОРОЛЕНКА**

**Український мовно-літературний факультет імені Г.Ф. Квітки-Основ'яненка
Кафедра зарубіжної літератури та слов'янських мов
імені професора Михайла Гетманця**

«Велике і вічне...»: Михайло Федосійович Гетманець

**Тези доповідей
Всеукраїнської наукової конференції з міжнародною участю
(15-16 вересня 2023 року)**

Щеулін В. В.

МОТИВ САМОТНОСТІ В РОК-ПОЕЗІЇ (НА ПРИКЛАДІ ТЕКСТУ
VALENTINE'S DAY ГРУПУ LINKIN PARK)139

Юрова І. Ю.

ЖАНРОВІ ОСОБЛИВОСТІ «МАРУСІ ЧУРАЙ» Л. КОСТЕНКО143

Яковлева Т. В.

РЕАЛІЗАЦІЯ ОЦІННОЇ ФУНКЦІЇ ЕТИКЕТНИХ ВИГУКІВ
У МОВЛЕННЄВОМУ АКТІ ПОДЯКИ145

Яроцька Г. С.

МАРИНА ЛЕВІЦЬКА ЯК БІЛІНГВАЛЬНА МОВНА ОСОБИСТІСТЬ.....149

Відомості про авторів153

відсутність однозначного розв'язання. За світоглядними засадами «Маруся Чурай» близька до кордоцентричної філософії Григорія Сковороди.

Як роман про митця та мистецтво «Маруся Чурай» головною героїнею має мисткиню, авторку пісень. Розкриваються стосунки Марусі Чурай із пересічними людьми, її сусідами та знайомими – як окремими особами, так і натовпом; робиться спроба показати, як приходить натхнення, звідки беруться пісні, як вони народжуються («А вже й поля уже імлюю огорнулись, // слова самі на голос навернулись!» (Kostenko L., 2019, p. 134), як римування перетворюється на творчість («І десь в ті дні, несміло, випадково, // хоч я вже пісню склала не одну, // печаль моя торкнула вперше слово, // як той кобзар торкав свою струну» (Kostenko L., 2019, p. 52)). Яскраво показано, що Маруся Чурай – не просто дівчина з Полтави – це донька українського народу, нащадок героїчного козацького роду, донька того, хто боровся за Україну зброєю, як вона буде боротися словом.

Роман у віршах «Маруся Чурай» поєднує в собі ознаки та елементи багатьох жанрів: історичного роману, детективного роману, любовного роману, філософського роману тощо. Таким чином, поліфонічну тематичну складність тексту Л. Костенко втілює і на жанровому рівні.

REFERENCES

Kostenko, L. (2019). *Marusia Churai*: Kyiv: A-ba-ba-ha-la-ma-ha [in Ukrainian].

РЕАЛІЗАЦІЯ ОЦІННОЇ ФУНКЦІЇ ЕТИКЕТНИХ ВИГУКІВ У МОВЛЕННЄВОМУ АКТІ ПОДЯКИ

Яковлева Т.В. (Харків, Україна)

<https://orcid.org/0000-0002-2064-6592>

Сучасні мовознавці все більше зосереджують увагу на функційних особливостях мови, що відображається й у мовленнєвій діяльності. Така спрямованість сучасних лінгвістичних досліджень зумовлює необхідність активного вивчення оцінних функцій мовних одиниць різних рівнів. На сьогодні

маємо низку праць, у яких автори розглядають частиномовний статус вигуків, їхні семантико-стилістичні особливості та їхню роль у вербалізації емоцій. Однак у певних контекстах вигуки здатні реалізувати й свій аксіологічний потенціал, що потребує комплексного висвітлення.

Традиційно вигуки поділяють на такі розряди: 1) емоційні – виражають емоційне ставлення мовців до певних об'єктів чи явищ, переживання (*ах!*, *ой!*, *пхе!*, *фу!* та ін.); 2) імперативні – виражають волевиявлення мовця (*баста!*, *геть!*, *стон!* та ін.); 3) етикетні – виражають такі узвичаєні складники спілкування, як вибачення, вітання, прощання, запрошення (*спасибі!* *даруйте!* *добридень!* *добраніч!* та ін.); 4) вокативні – слова прикликання та відгону домашніх тварин і птахів, орієнтовані на встановлення певного контакту між мовцем і твариною (*агуш!* *гей!* *киць-киць!* *на!* та ін.) (Matsko, 2002, р. 428–430).

Безумовно, з вираженням оцінки пов'язані передусім емоційні вигуки, але й одиниці інших розрядів здатні брати участь у моделюванні оцінної тональності мовлення (див. про це: Khaliman, 2020, р. 272–273). Формування позитивно- й негативнооцінної тональності мовлення опосередковано простежуємо в процесі вживання етикетних вигуків. Їхня специфіка полягає насамперед у формуванні етичних меж спілкування (Matsko, 2002, р. 429). У ході аналізу було виявлено, що ці одиниці опосередковано пов'язані з категорією оцінки та здатні брати участь у моделюванні позитивно- та негативнооцінних смислів через зв'язок з категорією ввічливості. Увічливість є одним із способів вираження прихильного, позитивного ставлення й поваги до адресата, що підтверджує зв'язок семантики ввічливості з семантикою оцінки. Використання мовних одиниць, що відзначаються ввічливістю, забезпечують формування позитивнооцінної тональності мовлення. Уживання мовних засобів, що збільшують дистанцію між учасниками комунікативної ситуації, виражають несхвальне ставлення до адресата, пов'язане з проявом неввічливості й відповідно моделюванням негативнооцінної тональності мовлення.

Як відомо, категорія ввічливості реалізується у мовленнєвому акті (далі МА) подяки. МА подяки можуть різнитися за критерієм щирості. Зокрема, І. Ківенко виокремлює щирий, фатичний (формальний, етикетний) та фальшивий МА

подяки (Kivenko, 2018). Вона коментує, що «критерій щирості не є релевантним для формальної подяки, оскільки адресант виражає її машинально, не відчуючи при цьому істинної вдячності, тому що передуюча дія-стимул не є значною для нього. Адресат, в свою чергу, не надає особливого значення висловленій подяці» (Kivenko, 2018, р. 65). Крізь призму щирої подяки «адресант *високо оцінює* дії / вчинки адресата та вважає їх *бенефактивними* для себе. Отже, його подяка не є простим етикетним кліше, а слугує засобом вираження його істинної вдячності та позитивного емоційного стану» (курсив наш. – Т. Я.) (Kivenko, 2018, р. 67). Згадана вище дослідниця доречно звертає увагу на наявність у мовленнєвому акті подяки процесу оцінювання і відповідних одиниць, що формують оцінні відтінки значень.

Вигук *дякую* вживається для вираження вдячності за щось, напр.: *Ой, дякую, щиро дякую, дівчино!* – *дякує жінка.* – *Ти врятувала щеня, врятувала мене й врятувала Робіна від страждань* (К. Мотрич). По-перше, у цьому контексті вербалізація щирості вираження вдячності мовця реалізується за допомогою лексеми *щиро*. По-друге, фіксуємо й «засоби номінування того, кому спрямована вдячність» (Khaliman, 2022, р. 326), а саме звертання *дівчино*, що інтимізує висловлювання загалом. По-третє, «виражаючи щиру подяку, мовець часто вербалізує той факт, дію, вчинок, який він позитивно оцінює і, відповідно, виражає через це вдячність» (Khaliman, 2022, р. 330). Подяка мовця за порятунок зумовлена позитивною оцінкою відповідного факту, а досліджуваний вигук опосередковано бере участь у моделюванні загальної позитивнооцінної тональності мовлення. Як бачимо, «власне оцінні одиниці функціують як непрямі засоби вираження подяки <...>, натомість прямі засоби вираження подяки – опосередковані вербалізатори позитивної оцінки» (Khaliman, 2022, р. 332).

Крім того, І. Ківенко виокремлює й фальшиву (нещирю й іронічну / саркастичну) подяку, в якій «адресант дійсно не відчуває вдячності до адресата. Він внутрішньо не схвалює пропозитивний зміст, висловлений партнером по комунікації, або не вважає його дії бенефактивними для себе, однак зовні цього не експлікує. <...> Така фальшива подяка зумовлена міркуваннями ввічливості та дотриманням ритуалу. Первісне значення у випадку нещирої подяки має протиріччя висловлювання

умовиводу: замість подяки комунікант в дійсності може відчувати досаду, роздратування, обурення» (Kivenko, 2018, p. 69).

Наведемо приклад вербалізації нещирої подяки в іронічно маркованому контексті, порівн.: *Обличчя Валентини посів дурнувятий вираз і вона, затинаячись, промовила: – О... а... е... Сьогодні ви тут, доктор? – Я бачу, ти вже видужала, – замість відповіді похмуро промовив Голоюх. – А півгодини тому ледве повзала. – А ви б хотіли, щоб я до кінця життя кульгала? – скривилася медсестра. – Ну, дякую, доктор...* (О. Волков). Лексема *скривилася* є маркером іронічного ефекту, нещирої подяки, роздратування, що засвідчує попередній контекст, який розкриває причину такого негативного ставлення й формує загальну негативнооцінну тональність мовлення.

Як наголошує О. Халіман, «мовленнєвий акт подяки демонструє широку варіативність реалізації в сучасній комунікації. Одна з його форм – щира подяка, що становить периферію оцінних мовленнєвих актів. Її аксіологічне тло формує низка як власне оцінних, так і неоцінних мовних засобів, що прямо й опосередковано беруть участь у реалізації інтенцій мовця» (Khaliman, 2022, p. 332). Це засвідчує і проведений нами аналіз.

Отже, етикеті вигуків як опосередковані вербалізатори оцінки разом з іншими оцінними мовними засобами формують аксіологічно марковані відтінки значень у мовленнєвому акті подяки. Вони беруть участь у вираженні щирої та іронічної подяки, моделюючи позитивно- або негативнооцінну тональність мовлення. Зокрема, позитивна оцінка в процесі омовлення щирої подяки реалізується також шляхом уживання маркерів на зразок *щиро*, номінуванням особи, якій спрямована подяка, та називанням учинку, що позитивно оцінюється мовцем. Розпізнати негативну оцінку у вербалізації іронічної подяки складно, оскільки мовці часто приховують свій справжній емоційний стан та наміри. Тому необхідно детально аналізувати емоційно-оцінне наповнення інших одиниць контексту, щоб коректно простежити ставлення до співрозмовника.

REFERENCES

Hryshchenko, A.P., Matsko, L.I., & Pliushch, M.Ya. ta in. (2002). *Suchasna ukrainska literaturna mova* [Modern Ukrainian literary language]. Kyiv: Vyshcha shkola [in Ukrainian].

Khaliman, O.V. (2022). Movlennievyi akt podiaky v aspekti linhvoaksiolohii [The speech act of gratitude in the aspect of linguoaxiology]. *Polihranna filolohiia bez kordoniv: kolektyvna monohrafiia – Multifaceted philology without borders: a collective monograph*. Kharkiv: Vydavnytstvo Ivanchenka I.S., pp. 324–332 [in Ukrainian].

Khaliman, O.V. (2020). Systema metamovy hramatyky otsinky: interpretatsiia termina tonalnist [Metalanguage system of evaluation grammar: interpretation of the term tonality]. *Slavica Slovaca*, 2, pp. 269–276 [in Ukrainian].

Kivenko, I.O. (2018). Movlennievyi akt podiaky: prahmalinhvistychnyi analiz (na materialy anhliiskoi movy) [Gratitude Speech Act: Pragmalinguistic analysis (based on the English Language)]. *Candidate's thesis*. Odesa: ONU imeni I.I. Mechnykova [in Ukrainian].

МАРИНА ЛЕВІЦЬКА ЯК БІЛІНГВАЛЬНА МОВНА ОСОБИСТІСТЬ

Яроцька Г.С. (Україна, Одеса)

<https://orcid.org/0000-0003-4456-3852>

Процес формування національної ідентичності породжує найбільше питань та сумнівів у вчених. На мову як на визначальний чинник етнічної й національної ідентичності вказують усі українські дослідники національної свідомості та проблем етнічної ідентичності.

Власне лінгвістична спрямованість у вивченні етнічної й національної ідентичності безперечно затвердила неможливість існування її поза мовою, що, у свою чергу, визначило широкі перспективи досліджень у цьому напрямі та сприяло активізації інтересу до розгляду ідентичності в лінгвоперсонології та теорії